

Tanıtım

Tema: **Sözün İnceliği**

Konu: **Siir Bilgisi**

Alt Konu: **Benzetme, Kişileştirme, Konuşturma, Abartma, Karşıtlık, Güzel Nedene Bağlama, Bilmezlikten Gelme, Hatırlatma, Kinaye, Uygunluk, Tevriye...**

Temanın Amacı: Şiirde kullanılan söz sanatlarını, mecazlı söyleyişleri kavrayabilme

Anahtar Kavramı: Mecaz, Abartma, Tezat

Siir Bilgisi

Teşbih (Benzetme)

- Aralarında ortak nitelik bulunan iki varlıktan nitelikçe güçsüz olanı güçlü olana benzetmedir.
- Benzetmenin dört ögesi vardır: Benzeyen, Benzetilen, Benzetme yönü, Benzetme edatı.

Örneğin

- Sahil, dikenli bir uçurum; sonra teknesiz
Cankurtaran, sükûn ve liman bilmeyen deniz!

Sahil: benzeyen

Uçurum: benzetilen

- Mazi, o bir definedir
Onu biraz açsan fırlar
Birçok zehir hatıralar

Mazi: benzeyen

Define: benzetilen

- Elveda ey şerefli yolcu!
Hayat bir karış yol kadar kısadır...

Hayat: benzeyen

Bir karış yol. benzetilen

Kadar: benzetme edatı

Kısa: benzetme yönü

İstiare (Eğretileme)

- Benzetmenin temel öğelerinden sadece birinin kullanılmasıyla yapılan benzetmedir.
- İstiare iki türdür: Açık istiare, kapalı istiare. Açık istiarede sadece benzetilen, kapalı istiarede ve benzetme yönü benzeyen kullanılır.

Örneğin

- Ey peri gönlüm daima senin yanındadır.

Sevgili: benzeyen (söylenmemiş)

Peri: benzetilen ✓

Açık İstiare

- Bizimkiler ışığa gem vurur da binerler

Yerden göğe çıkmazlar, gökten yere inerler

Işık: benzeyen ✓

At benzetilen (söylenmemiş)

Gem vurmak, binmek: benzetme yönü

Kapalı İstiare

- Şakaklarıma kar mı yağdı, ne var?

Saç: benzeyen (söylenmemiş)

Kar: benzetilen ✓

Açık İstiare

- Ufukta günün boynu büküldü.

Gün: benzeyen ✓

İnsan: benzetilen (söylenmemiş)

Kapalı İstiare

! Önemli

Benzeyen ve benzetilen temel öğelerdir. Yardımcı öğeler (benzetme edatı, benzetme yönü) olmadan da benzetme kurulabilir.

! Önemli

Kişileştirmenin olduğu her yerde kapalı istiare vardır, benzetilen "insan"dır ve anlatımda kullanılmaz.

Örnek 1

- I. Şiir bir cennet bahçesi
Girmeyene anlatılmaz. (Teşbih)
- II. Kurulu yaya benzer çatma kaşım
Güz almasına benzer al yanaklım (Açık istiare)
- III. Gece akıp gitti
Çevirin gündüzün sayfalarını (Kapalı istiare)

Numaralanmış dizelerin hangisi ayraç içindeki sanatı örneklememektedir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) Yalnız III E) II ve III

II. öncüde yer alan dizede, açık istiare değil; teşbih örneklendirilmiştir.

"kaş-yay, elma-yanak"

Cevap B

! Önemli

Ayrıntılı benzetme, dört ögenin de bulunduğu benzetmedir. (Cennet gibi güzel vatan.)

Kısaltılmış benzetme, benzetme yönü bulunmayan benzetmedir. (Kutu gibi bir evde yaşıyorlar.)

Pekiştirilmiş benzetme, benzetme edatı bulunmayan benzetmedir. (Yollar köyleri saran eskimiş çerçeveler)

Yalın benzetme, benzetme yönü ve edatı bulunmayan benzetmedir. (Selviler içinde bir alevdir Emir Sultan)

Çıkmış Soru 1

XIII. yüzyılda şairler benzetme yaparken "sevgilinin servi gibi uzun boyu" veya "sevgilinin gonca gibi küçük ağzı" şeklinde ifadeler kullanırdı. Bir sonraki yüzyılda "sevgilinin servi boyu", "sevgilinin gonca ağzı" demek yeterli geliyordu. XV ve XVI. yüzyıllara gelindiğinde ise benzetme yapılırken sadece "servi" veya "gonca" sözcüğünü kullanmak yeterliydi çünkü servinin sevgilinin uzun boyunu, goncanın da küçük ağzını karşıladığı biliniyordu.

Bu parçaya göre XV. yüzyıldan itibaren aşağıdaki edebî sanatların hangisinin kullanımında bir artış görüldüğü söylenebilir?

- A) Tecahülûarif B) Telmih C) Hüsnütalil
D) Tenasüp E) İstiare

(2023 AYT)

Parçadaki "sadece servi veya gonca sözcüğünü kullanmak yeterliydi" ifadesinden, 15 ve 16. yy.da benzetmede yer alan temel öğelerden sadece birinin kullanıldığı anlamı çıkmaktadır.

Benzeyen veya benzetilen temel öğelerinden birinin kullanılmasıyla yapılan söz sanatı istiaredir.

Cevap: E

Karşıtlık (Tezat)

- Anlatımı pekiştirmek amacıyla iki karşıt düşüncenin, kavramın bir arada kullanılmasıdır.

Örneğin

İşte ben sustum da hâlâ tercümanım söylüyor.
(susmak / söylemek)

Örneğin

Doğruluk dilde yok dudaklarda,
Hayr ayaklarda şer kucaklarda (hayr/şer)

Örneğin

Görmediğim şeyi asla sezemem
Korku bilmem hiç yalnız gezemem
(Korku bilmemek/yalnız gezememek)

Ad Aktarması (Mecazımürsel)

- **Benzetme ilgisi olmaksızın** bir kavramın anlamca ilgili olduğu başka bir kavram yerine kullanılmasıdır. (Farklı anlam ilgileriyle ad aktarması oluşturulabilir.)

Örneğin

- Yahya Kemal'i sık sık okurum. (Eser-sanatçı ilişkisi)
- Sobayı yak. (İç-dış ilişkisi)
- Batı'nın tutumu oldukça ilginç. (Yer-yön ilişkisi)

Abartma (Mübalağa)

- Bir özelliğin ya da durumun olduğundan daha çok ya da az gösterilmesine mübalağa denir.

Örneğin

Yüz elli gram oğlu olmuş
Adını da gürbüz koymuş

Kişileştirme (Teşhis)

- İnsana ait özelliklerin insan dışındaki varlıklara aktarılmasıdır.

Örneğin

Sevincinden ağlayan, gülen
Haykıran rüzgâr
Kalplere sevinç, umut ve inanç getiriyor.

(Rüzgâra ağlamak, gülmek, haykırmak durumlarıyla insana ait özellikler aktarılmıştır.)

Bir yağmur başlar ya inceden ince
Bak o zaman topraktaki sevince.

(İnsana ait sevinme özelliği insan dışındaki bir varlığa aktarılmış)

Konuşturma (İntak)

- İnsan dışındaki varlıkların konuşurulmasıdır.

Örneğin

Küçük bir çeşmeyim yurdumun
Unutulmuş bir dağında,
Hiç kesilmeyecek suyum,
Yıldızların aydınlığında
(Konuşturulan varlık: çeşme)

Yineleme (Tekrir)

- Anlatımın etkisini güçlendirmek için **sözcük ya da sözcük gruplarının tekrarlanmasıdır.**

Örneğin

Bir sözle beni edersin ihyâ
Bir söz, dedim âlihâne bir söz,
İhyâma benim behâne bir söz!

Sen çal, o güzel ellerle hayran olayım, çal!
Çal sevdiceğim çal sana kurban olayım çal!

Uygunluk (Tenasüp)

- **Anlamca birbirleriyle ilgili kavramların, sözcüklerin bir arada kullanılmasıdır.**

Örneğin

Şafak, bulut, gece, mehtap, jale, gonce-i ter,
Siyah saçların altında bir likâ-yı seher
(Şafak, bulut, gece, mehtap... anlamca ilgili sözcüklerdir.)
Artık demir almak günü gelmişse zamandan
Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan
(demir almak, gemi, liman... anlamca ilgili sözcüklerdir.)

Örnek 2

- I. Bir gemi yanaştı Samsun'a sabaha karşı,
Selam durdu kayığı, çaparası, takası,
Selam durdu tayfası
- II. Sürerim buluttan tarlaları,
Yağmurlar ekerim göğün göğsüne
- III. Renkler başkalaştı gün ortasında
Koyu bir karanlık öptü denizi
- IV. Büyüksün ilahi büyüksün büyük
Büyüklük yanında kalır pek küçük

Bu dizelerde aşağıdaki söz sanatlarından hangisi örneklenmemiştir?

- A) Tekrir B) Teşhis C) Mübalağa
D) Tenasüp E) Tecahülürif

I-Tenasüp, II-Mübalağa, III-Teşhis, IV-Tekrir

Cevap: E

Güzel Nedene Bağlama (Hüsnüalil)

- Nedeni bilinen bir olayın, durumun gerçek nedeninin dışın-da daha güzel ve hayalî bir nedene bağlanmasıdır.

 Örneğin

Kuşlar ötüşür, uçar melekler
Çağlar dereler, açar çiçekler
Canlanmak için bütün şu âlem
Senden demek iltifat bekler

(Dünyanın canlanması, gerçek nedeninin dışında başka bir nedene, iltifat beklemeye bağlanmıştır.)

Güzel şeyler düşünelim diye
Yemyeşil oluvermiş ağaçlar.

(Ağaçların yeşermesi, güzel şeyler düşünmeye bağlanmıştır.)

Kinaye (Değınmece)

- Bir sözün benzetme amacı olmadan hem gerçek hem de mecaz anlamını düşündürecek biçimde kullanılmasıdır.

 Örneğin

Çok zahmet çektik, sonunda ayağımız düze bastı.

(Ayağı düze basmak söz grubu, **hem gerçek hem de mecaz** anlamını düşündürecek şekilde kullanılmıştır.)

Ben toprak oldum yoluna
Sen aşırı gözetirsin
Şu karşıma göğüs geren
Taş bağırlı dağlar mısın?

(Taş bağırlı dağlar, iki anlama gelecek şekilde kullanılmıştır. Dağlar, taştan oluşur-gerçek anlam, Taş bağırlı-acımasız mecaz anlam)

 Önemli

Kinayede asıl kastedilen mecaz anlamdır, deyim ve atasözlerinde bu sanata sıkça rastlanır.

Hatırlatma (Telmih)

- Anlatımda, herkesçe bilinen bir olayın geçmişteki bir olaya, kişiye ve duruma bağlanması, ona gönderme yapılmasıdır.

 Örneğin

Artık yürürüm... Yıldırım insan, beni yakmaz.
Boğmaz beni Tufan.

(Tufan sözcüğüyle tarihî bir olay olan Nuh Tufanı'na gönderme yapılmıştır.)

Ekmek Leyla oldu dostlarım
Mecnun oldum peşi sıra giderim

(Leyla ile Mecnun'un aşkı hatırlatılmıştır.)

 Örnek 3

- Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhid'i
Bedr'in aslanları ancak bu kadar şanlı idi
- Şuh Şirin'ler yüzünden dağ delen Ferhat'lar
Aslıhan'lardan yanan Aşık Kerem'ler görmüşüz.

Bu beyitlerde örneklendirilen sanat aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hüsnüalil B) Teşhis C) Telmih
D) Teşbih E) Kinaye

1. beyitte Bedir Savaşı'na, ikinci beyitte Ferhat ile Şirin, Aslı ile Kerem hikâyesine gönderme yapılmış ve telmihten yararlanılmıştır.

Cevap:C

 Çıkmış Soru 2

Ben hele şol denlüce bildüm ki hüsn içre o yâr
Göz terâzûsiyla Mısır'un Yûsuf-ı Ken'ân'idur

Bu beyitte aşağıdaki edebî sanatlardan hangisine başvurulmuştur?

- A) Tezat B) Tekrir C) Telmih
D) Teşhis E) Tevriye

(2023 AYT)

Beyitin ikinci dizesindeki "Yusuf-ı Ken'ân'idur" ifadesiyle geçmişteki bir olaya gönderme yapılarak "telmih" sanatından yararlanılmıştır.

Cevap:C

Bilmezlikten Gelme (Tecahülürif)

- Anlamı pekiştirmek amacıyla bilinen bir durumun bilinmiyor gibi aktarılmasıdır.

Örneğin

Ben bu hicrana rızâ gösteremem!
Dayanılsın mı senin hasretine?
(Şair, son dizede hasrete dayanılmayacağını bildiği hâlde bu durumu bilmezden gelmiştir.)

İki Anamlılık (Tevriye)

- Birden çok gerçek anlamı olan bir sözün, herkesçe **bilinen (yakın) anlamının değil de uzak anlamının kastedilmesidir.**

Örneğin

Bu kadar letafet çünkü sende var
Beyaz gerdanında bir de ben gerek
(“Ben” sözcüğü, bu dizede tevriyeli kullanılmıştır. Yakın anlam, vücuttaki siyah leke; uzak anlam, birinci tekil kişi.)

Örneğin

Gül yağını eller sürünür,
Çatlasa bülbül.
(E1 => yabancı
=> organ)

Önemli

Kinaye ve tevriye sanatı karıştırılmamalıdır. Kinayede sözcük, gerçek ve mecaz anlamını çağrıştıırken tevriyede sözcüğün çağrıştırdığı anlamların ikisi de gerçek anlamdır.

Önemli

Dizelerdeki ünlü tekrarı asonans, ünsüz tekrarı ise aliterasyonla ilgilidir.

Örneğin

Aşkın sesi sen, bestesi sen, nağmesi sensin.
(“s” ünsüzleri aliterasyonu, “e” ünlüleri de asonansı örneklemiştir.)

İrsalimsel

- Anlatımı etkili kılmak için deyim ve atasözüne yer verilmesidir.

Dinleyen söyleyen kadar arif,
Seyreden oynayan kadar hassas.
(İlk dizede atasözüne yer verilmiştir.)

Akis

Bir cümlede veya dizede iki sözcüğün ya da sözcük gruplarının yerleri değiştirilerek yapılan söz sanatıdır.

Örneğin

Her inişin bir yokuşu, her yokuşun bir inişi vardır.

Cinas

Yazılışları ve söylenişleri aynı, anlamları farklı olan sözcüklerin bir arada kullanılmasıdır.

Örneğin

Söylerken o sözleri **kızardı.**
Hem hazzeder âh hem **kızardı.**

Leffüleşir

Genellikle bir beyit içinde, birinci dizede birkaç şeyi anlattıktan sonra ikinci dizede bunlarla ilgili benzerlik ve karşıtlıkların belirtilmesidir.

Örneğin

Deli eder insanı bu deniz, bu gökyüzü
Göz kırpar yıldızlar, türkü söyler balıklar

Örnek Cevap Anahtarı

1. B 2. E 3. C

Çıkış Soru Cevap Anahtarı

1. E 2. C

Etkinlik

Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden
Eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak
Ve bir zaman bakacaksın semaya ağlayarak

Sular sarardı yüzün perde perde solmakta
Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta

Eğilmiş arza kanar muttasıl kanar güller
Durur alev gibi dallarda kanlı bülbüller
Sular mı yandı neden tunca benziyor mermer

(Ahmet Haşim)

1. Bu şiiri bir betimleme paragrafı olacak şekilde abartma, kişileştirme sanatlarını kullanarak yeniden kurgulayınız.

*Merdivenlerden eteklerinde güneş rengi bir yığınla ağır ağır çıktı.
Sema ağlayarak bakıyordu. Sular sararıken yüzün perde perde soluyor ve kızıl havaları seyrederken akşam oluyor.*

2. "Sözün inceliği" temalı bir dördlük yazınız. Dörtlükte çağrışım ve imge örnekleri kullanınız.

*Her söz, uyandırır bizde keyifli heyecan
Sözcükleri incitmemeli hiçbir zaman
Narin, ince ifadeler
Her kalbi deler*

3. Aşağıda verilen söz sanatlarına örnek cümle veya dize oluşturunuz.

- **Mübalağa:** *Öyle bir baktı ki dağlar oynadı yerinden.*
- **Teşhis:** *Rüzgâr mahzundu.*
- **İntak:** *Üzgünüm, dedi kanarya.*
- **Tekrar:** *Gel gözüm nuru, gel başım tacı gel...*
- **Teşbih:** *Kuşu gibi salınıyor güzeller.*

4. Yapılandırılmış Grid

1 Teşbih	2 Tezat	3 Kinaye
4 Kapalı İstiare	5 Tevriye	6 Mübalağa
7 Tenasüp	8 Telmih	9 Teşhis
10 Tecahülürif	11 Ad aktarması	12 Hüsñütalil

Aşağıdaki şiir parçalarının altlarındaki boşluğa şiirde örneklendirilen söz sanatlarının numaralarını yazınız.

Ne gördünüz nazarımda muhabbetten gayri
Ne buldunuz yüreğimde garâmdan başka

10

Artık yürürüm, üstüme volkanları atsan
Olmam mütezelzil (dayanısız)

6

Bir ateştir ki dilde sevda
Tariz ona şiddet ile ihdâ

1

Rüzgâr eser dallarımız atışır
Yas ile sevincim yıkışır dağlar

2

Ben o güle bülbül derdim
Söz söyleyen bülbül olsa
Kıvrım kıvrım saçları var
Ben onlara sümbül derdim

7

Sen yoksun, hiçbir şey yok
Güneşin rengi, ağustos yıldızlarının sıcaklığı
Karanfil kokusu

12

Türklük yüreğini dağlasın gayrı
Cihan da bizimle ağlasın gayrı

11

Dinmiş denizlerin şarkısı, rüzgâr uyumakta
Körfez düşünür, Kanlıca mahzundur uzakta

9

Ey benim sarı tamburam

Sen ne için inilersin

- İçim oyuk derdim büyük

Ben onun'çün inilerim

3, 9

Kalbim yırtılıyor her nefesinde

Kulağım, ruhumun ayak sesinde

4, 6

Bir buse mi bir gül mü verirsin dedi gönlüm

Bir nim tebessümle o afet gülüverdi

5, 11

Sultan Süleyman'a kalmayan dünya

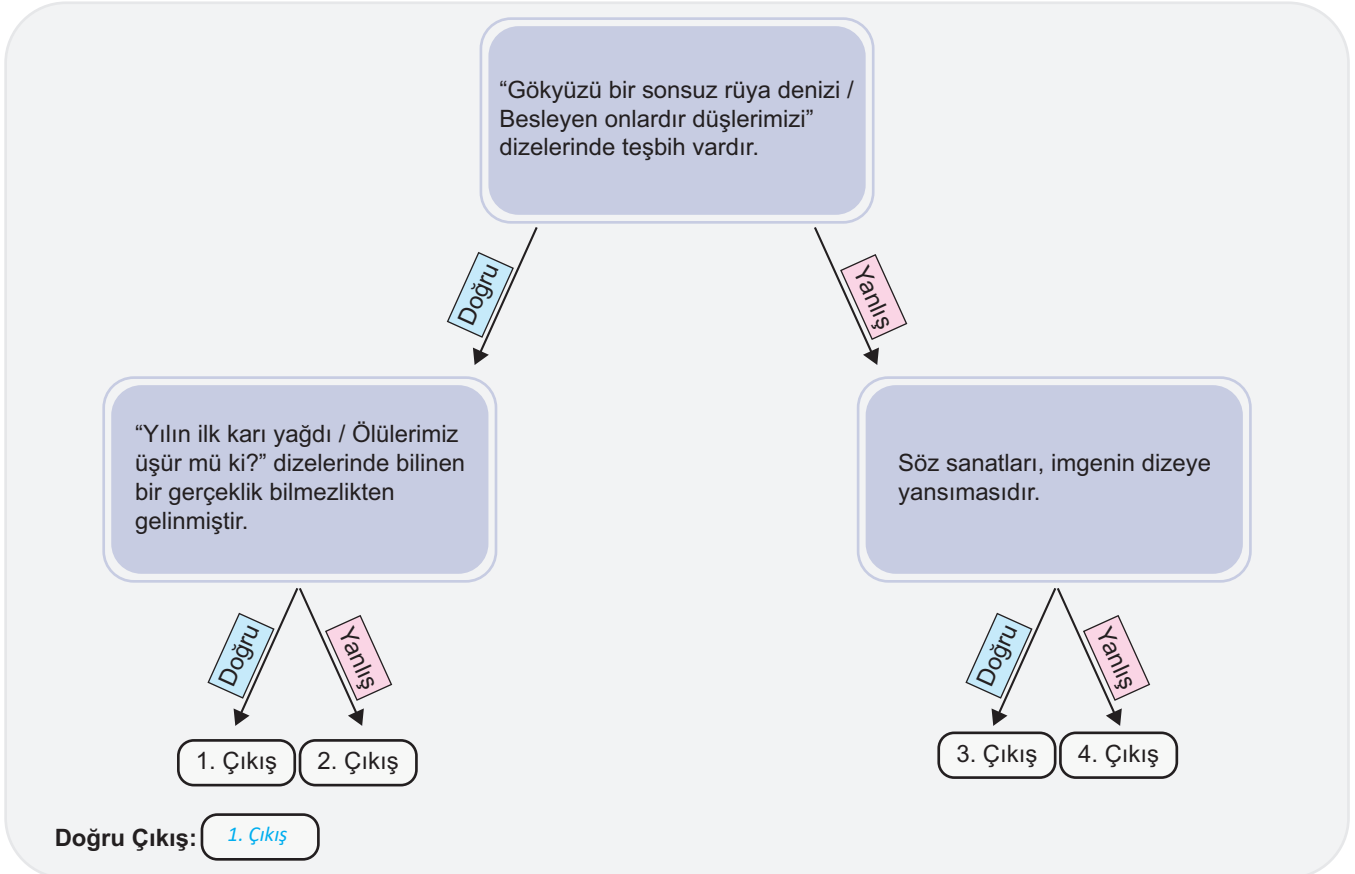
Bu dağlar yerinden ayrılır bir gün

8

5. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle tamamlayınız.

- "Tekrar o alev giymiş gibi yandım." dizesinde altı çizili sözcük grubuyla *açık istiare* örneklendirilmiştir.
- Teşhis (kişileştirme) sanatının olduğu her yerde *kapalı istiare* sanatı da vardır.
- "Eski bir albümde durursun yalnız/ Unuttum, unuttum, unuttum seni" dizelerinde *tekrir* vardır.
- *Kinaye* sanatında sözcük ve sözcük grubunda hem gerçek hem de mecaz anlam söz konusudur.
- Tecahülürif sanatı, daha çok *sözde soru* cümleleriyle kurulur.
- "Arım, balım, peteğim/ Gülüm, dalım, çiçeğim" dizelerinde *açık istiare* sanatından yararlanılmıştır.

6. Aşağıdaki yönergeleri takip ederek doğru çıkışa ulaşınız.

1 - 2. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Bilinmez hangi şehirde
Yaşarsın aşktan habersiz,
Küçük çakıl taşım, nasıl bulayım!
Kaybolmuşsun bir kocaman nehirde.
Sen orada, ben burada
Birbirimizden habersiz
Ayrı yaylalarda yeşeren otlar gibi
Bekleye bekleye çürüyeceğiz.
Senin oturduğun şehirde
Gökyüzü mavidir benimkinden,
Çiçekler daha taze,
Şarkılar daha neşeli, daha mahzun

1. Bu dizelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Çağrışımlardan yararlanılmıştır.
B) Ayrılıktan duyulan hüznün dile getirilmiştir.
C) İkinci dördlükte benzetmeye yer verilmiştir.
D) Birinci dördlükte açık istiare örneklendirilmiştir.
E) Kinaye sanatı kullanılmıştır.

2. Şiirdeki altı çizili dizelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Şiirsellik sınırlıdır.
B) İmgeye başvurulmuştur.
C) Telmihten yararlanılmıştır.
D) Mübalağa örneklendirilmiştir.
E) Bir olayın nedeni gerçek nedeni dışında bir nedene bağlanmıştır.

3. Ben acılar denizinde boğulmuşum

İşitmem vapur düdüklarini, martı çığlıklarını
Dalgalar her gün bir başka kıyıya atar beni
Duyarım yosunların benim için ağladıklarını

Bu dördlükteki altı çizili sözcüklerde görülen söz sanatı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hüsnütalil B) Telmih C) Tenasüp
D) Teşbih E) Teşhis

4. Bütün kusurumuzu toprak gizliyor
Merhem çalıp yaralarımı düzlüyor
Kolun açmış yollarımı gözlüyor
Benim sadık yârim kara topraktır.

Bu dördlükte kişileştirilen varlık aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Merhem B) Yol C) Kol
D) Toprak E) Yara

5. I. Açılmaz ne bir yüz, ne bir pencere
Bakıldıkça vahşet çöker yerlere
II. Koştı yokuş aşağı, rengi atmış bir şapka
Bir eski atkı adımları yavaş uçar gibi

Numaralanmış birimlerde aşağıdaki söz sanatlarından hangisi ortaktır?

- A) Tevriye B) Tekrir C) Tecahülüarif
D) Kinaye E) Mecazımürsel

6. I. Uzak yakın bütün eşya, bütün bu sahiller
Güler gibiydi. (Kapalı istiare)
II. Pek de alışmıştı gönül vuslata
Şimdi nasıl munis olur firkate (Kinaye)
III. Göz gördü gönül sevdi seni ey yüzü mâhim
Kurbanın olam var mı benim bunda günâhım (Tecahülüarif)

Numaralanmış dizelerin hangisi ayraç içindeki söz sanatını örneklendirmemektedir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) I ve III E) II ve III

7. Sev seni seveni hâk ile yeksân ise
Sevme seni sevmeyeni Mısır'a sultan ise

Bu dizeleriyle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Teşbih sanatına yer verilmiştir.
B) Açık istiare kullanılmıştır.
C) Bir olayın gerçek nedeni değiştirilmiştir.
D) Tarihî bir olaya gönderme yapılmıştır.
E) Asonans ve aliterasyon örneklendirilmiştir.

Cevap Anahtarı

1. E 2. A 3. C 4. D 5. E 6. B 7. E